

Vývin klasifikačných systémov

Martina Tomagová, Katarína Žiaková, Univerzita Komenského v Bratislave, Jesseniova lekárska fakulta v Martine, Ústav ošetrovateľstva

SÚHRN PROBLEMATIKY: Vyústením snáh o vytvorenie a rozvoj štandardného, unifikovaného ošetrovateľského jazyka na medzinárodnej úrovni je vývin klasifikačných systémov. Tvoria základ pre rozvoj ošetrovateľstva ako vednej disciplíny a zároveň aj rozvoj ošetrovateľskej klinickej praxe. Autori sa v príspevku zameriavajú na najznámejšie klasifikačné systémy, medzi ktoré patria NANDA I, NIC, NOC, iniciálne vytvorené v americkom prostredí a prepojené v Aliancii NNN. Vychádzajú z jednotného trojúrovňového organizačného základu založeného na štruktúre domén, tried a jednotlivých fenoménov – ošetrovateľských diagnóz, intervencií a výsledkov pacienta. Klasifikačný systém ICNP bol vytvorený a testovaný v európskom sociokultúrnom kontexte pod záštitou ICN za účelom spoločného jazyka pre popis ošetrovateľskej praxe. Klasifikačné systémy, a tým aj ošetrovateľská terminológia, nie sú definitívne uzavreté, naďalej sa vyvíjajú a testujú v klinickej praxi.

KLÚČOVÉ SLOVÁ: Klasifikačné systémy. NANDA. NIC. NOC. ICNP

Klasifikačný systém predstavuje hodnotenie a triedenie javov podľa vopred určených kritérií do vopred určenej štruktúry a následné usporiadanie ich vzájomných vzťahov. Obsahuje taxonómiu, čiže hierarchické usporiadanie systému poznatkov podľa určitých pravidiel (Palenčár, 2003, s. 24; Gurková, 2009, s. 168). Výsledkom viac než 30-ročných snáh o zavedenie štandardnej terminológie v ošetrovateľstve je vývoj niekoľkých klasifikačných systémov rôzneho zamerania. Triedia javy **všeobecne** (ošetrovateľská diagnóza, intervencia, výsledok) a pre **špecifické prostredie poskytovania ošetrovateľskej starostlivosti** (domáca starostlivosť, perioperačná starostlivosť, komunitná starostlivosť). Princípy ich vypracovania sú podobné ako v iných vedných disciplínach a sú prepojené s medicínskymi klasifikáciami, predovšetkým s Medzinárodnou klasifikáciou chorôb (International Classification of Diseases, ICD), Systematizovaným názvoslovím medicíny (Systematized Nomenclature of Medicine, SNOMED) a mnohými ďalšími (Gurková, 2010, s. 73).

V súčasnosti sú v ošetrovateľstve vytvorené viaceré klasifikačné systémy. V našom sociokultúrnom prostredí patria medzi najznámejšie NANDA (North American Nursing Diagnosis Association, Severoamerická asociácia sestier pre ošetrovateľské diagnózy), NIC (Nursing

Interventions Classification, Klasifikácia ošetrovateľských intervencií), NOC (Nursing Outcomes Classification, Klasifikácia ošetrovateľských výsledkov), ICNP (International Classification of Nursing Practice, Medzinárodná klasifikácia ošetrovateľskej praxe).

Ošetrovateľské diagnózy a intervencie

NANDA¹ je významná profesijná organizácia sestier pre štandardizáciu ošetrovateľskej terminológie v problematike ošetrovateľských diagnóz a jej poslaním je rozvíjať, upresňovať, šíriť nové poznatky za účelom využitia štandardizovanej terminológie ošetrovateľských diagnóz v klinickej praxi. Od vzniku hnutia ošetrovateľských diagnóz v 70. rokoch 20. storočia je ošetrovateľská diagnóza považovaná za základ pre poskytovanie kvalitnej ošetrovateľskej starostlivosti, pre podporu autonómie a profesionálnej zodpovednosti sestier. Poskytuje rámec pre ošetrovateľský výskum (NANDA, 2012, s. 71 – 76).

NANDA v roku 1987 prijala prvú klasifikáciu ošetrovateľských diagnóz pomenovanú ako Taxonómia I (1987 – 2000) a štruktúrovala ju do 9 vzorcov ľudských reakcií. V tejto podobe je dostupná v starších literárnych zdrojoch (napr. Doenges, Moorhouse, 2001; Kozierová a kol., 1995)². Testovanie obsahu a štruktúry Taxonómie I v ošetrovateľskej praxi poukázalo na nízku mieru jej klinickej využiteľnosti, preto NANDA v roku 2000 predložila vyššiu verziu klasifikácie ošetrovateľských diagnóz Taxonómia II založenú na štruktúre a hierarchii 13 diagnostických domén. Tento americký klasifikačný systém ošetrovateľských diagnóz NANDA-I Taxonómia

¹ Bola založená v roku 1982, v roku 2002 sa NANDA premenovala na NANDA International (NANDA-I)

² Na základe klasifikačného systému NANDA-I bol v našich podmienkach vytvorený zoznam sesterských diagnóz, oficiálne vydaný vo Vyhláske MZ SR č. 306/2005 Z. z., ktorou sa ustanovuje zoznam sesterských diagnóz.

II je akceptovaný aj v európskom priestore a je použiteľný v rôznych oblastiach ošetrovateľskej praxe (intenzívna klinická starostlivosť, ADOS, hospicová, komunitná starostlivosť). Má vypracovanú jasnú štruktúru (domény, triedy, názvy, kódy, definície ošetrovateľských diagnóz, definujúce charakteristiky, súvisiace faktory, rizikové faktory) s diagnostickým algoritmom a poskytuje jednotný jazyk pre výber a kódovanie ošetrovateľských diagnóz.

Ošetrovateľské diagnózy sú do taxonómie zaradené na základe výskumných štúdií, ktoré prostredníctvom vopred určených kritérií potvrdzujú ich platnosť. Každé dva roky je Taxonómia II revidovaná a sú doplnené alebo naopak odstránené ošetrovateľské diagnózy, ktorých opodstatnenosť vyžaduje ďalšie skúmanie (NANDA, 2012, s. 28). Príkladom odstránenej diagnózy z Taxonómie II platnej pre roky 2012 – 2014 je Narušené zmyslové vnímanie (špecifikovať: vizuálne, auditívne, kinestetické, gustatorické, taktilné, olfaktorické) (00122).

Vývoj diagnostickej terminológie pod vedením NANDA bol v 90. rokoch v severoamerickom prostredí podnetom pre tvorbu ďalších dvoch klasifikačných systémov – NIC a NOC, vypracovaných výskumným tímom Iowskej univerzity. V roku 2000 došlo k ich prepoje-

Klasifikačné systémy nie sú definitívne uzavreté, naďalej sa vyvíjajú a testujú pre ich využitie vo výskume, výučbe i klinickej praxi.

niu s NANDA-I a bola založená Aliancia NNN (NANDA, NIC, NOC), v ktorej sú jednotlivé diagnostické pojmy z NANDA Taxonómie II prepojené s ošetrovateľskými výsledkami z NOC a intervenciami z NIC.

NIC je súhrnná štandardizovaná klasifikácia **intervencií** (a pod ne spadajúcich činností/aktivít), ktoré realizujú sestry. Má význam pri vedení dokumentácie, v komunikácii

počas poskytovania ošetrovateľskej starostlivosti, v integrácii dátových systémov a súborov, vo výskume, v procese hodnotenia kompetencií sestier a v tvorbe vzdelávacích kurikúl. Môže sa využiť v rôznych oblastiach ošetrovateľskej praxe (napr. intenzívna klinická starostlivosť, domáca, hospicová, komunitná starostlivosť). Ošetrovateľská intervencia je chápaná ako súbor ošetrovateľských činností pre riešenie dysfunkčných potrieb (ošetrovateľského problému) založených na klinickom rozhodovaní a vedomostiach sestry. Každá intervencia v NIC je definovaná. Obsahuje nasledovné komponenty: názov, kód, definíciu a jednotlivé činnosti/aktivity na poskytnutie starostlivosti v rámci príslušnej intervencie (Bulechek et al., 2008, s. 3 – 18; Zeleníková, 2011, s. 199).

NOC je súhrnná štandardizovaná klasifikácia **výsledkov** pacienta, ktorá vznikla z potreby preukázať efektivitu ošetrovateľských intervencií. Výsledok ošetrovateľskej starostlivosti je definovaný ako merateľný

stav, merateľné správanie alebo vnímanie jednotlivca, rodiny, komunity, ktorý je dlhodobý a kontinuálne meraním sledovaný a ktorý citlivo reaguje na ošetrovateľské intervencie. Klasifikáciu tvoria výsledky, domény, triedy a podtriedy. Každá podtrieda je zložená z jednotlivých výsledkov, ktoré sú predmetom a prostriedkom merania, hodnotenia. Organizačno-formálnu štruktúru každého výsledku (komponenty výsledku) v klasifikácii tvorí číselný kód (na prepojenie k ostatným položkám), definícia výsledku, súbor ukazovateľov (kritérií hodnotenia) s priloženou hodnotiacou škálou Likertovho typu a odkazy na zdroje príslušnej odbornej literatúry. Čas, kedy by mali byť výsledky vyhodnocované, nie je špecifikovaný, minimálne sa však požaduje, aby sa meranie uskutočnilo na začiatku a na konci starostlivosti (Moorhead et al. 2008, s. 28 – 57; Zeleníková, 2011, s. 205).

V odbornej slovenskej ošetrovateľskej literatúre (monografie, učebnice, skriptá) nájdeme iba parciálne preklady vybraných intervencií a výsledkov pacienta. Pre slovenskú ošetrovateľskú prax je systém NOC zo všetkých troch popísaných klasifikačných systémov najmenej zrozumiteľný a prijateľný, pretože sa v ňom najviac odzrkadľujú kultúrne i terminologické nezrovnalosti.

Ďalší známy klasifikačný systém je ICNP, ktorý bol vytvorený a testovaný v európskom sociokultúrnom kontexte (aj v SR) pod záštitou ICN (International Council of Nurses, Medzinárodná rada sestier) v roku 1991. Jeho cieľom je vytvoriť jednotný jazyk pre popis ošetrovateľskej praxe umožňujúci štandardizáciu dokumentácie ošetrovateľskej praxe. Terminologický systém ICNP zahŕňa termíny a ich definície, pomocou ktorých je možné vytvárať ošetrovateľské diagnózy, intervencie, výsledky (ICN, 2008, s. 3 – 16; Vörösová, 2007, s. 43 – 46).

Menované klasifikačné systémy bezpochyby významne vplyvajú na vývoj ošetrovateľskej terminológie. Zároveň však majú svoje problematiké oblasti: napr. Aliancia NNN je testovaná predovšetkým v severoamerickom prostredí; systém ICNP je náročný z časového hľadiska pri výbere a formulácii ošetrovateľských pojmov. Nie sú preto definitívne uzavreté, naďalej sa vyvíjajú a testujú pre ich využitie vo výskume, výučbe i klinickej praxi.

Záver

V Slovenskej i Českej republike sa najmä vo vedeckovýskumnej a pedagogickej činnosti široko etabloval predovšetkým klasifikačný systém ošetrovateľských diagnóz **Taxonómia II**. Jedným z predpokladov jeho používania v klinickej praxi v SR je **proces validácie ošetrovateľských diagnóz**, teda overenie, či sú ich jednotlivé zložky významné pri stanovení diagnóz aj v našom klinickom prostredí. Žiaková a kol. (2012, s.

96 – 104) realizovali takéto validačné štúdie s cieľom overiť platnosť vybraných ošetrovateľských diagnóz v ošetrovateľskej praxi v SR. Zistili rozdiely najmä v ošetrovateľských diagnózach pokrývajúcich **psychosociálnu a spirituálnu oblasť**, ktoré vyplývajú najmä z odlišnosti sociokultúrneho prostredia. To poukazuje na potrebu ďalších vývojových aktivít zameraných na metodické zjednotenie pojmov pre ich prijatie a široké používanie v klinickej ošetrovateľskej praxi.

Zoznam bibliografických odkazov

- BULECHEK, G. et al. 2008. *Nursing Interventions Classification (NIC)*. 5th ed. St. Louis: Mosby Elsevier, 2008. 938 p. ISBN 978-0-323-05340-2.
- DOENGES, M. E., MOORHOUSE, M. F. 2001. *Kapesní průvodce zdravotní sestry*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2001. 568 s. ISBN 80-247-0242-8.
- GURKOVÁ, E. 2009. *Taxonómia*. Ed. K. Žiaková et al. Ošetrovateľský slovník. 1. vyd. Martin: Vydavateľstvo Osveta, 2009. S. 168. ISBN 978-80-8063-315-8.
- GURKOVÁ, E. 2010. *Vybrané kapitoly z teórie ošetrovateľstva 1* [elektronický dokument]. Martin: UK v Bratislave, JLF UK v Martine, 2010. 91 s. ISBN 978-80-88866-74-9.
- ICN. Guideline for ICNP catalogue development. Geneva: Imprimerie, 2008, 16 s. ISBN 978-92-95065-12-3.
- KOZIEROVÁ, B. et al. 1995. *Ošetrovateľstvo 1, 2*. Martin: Vydavateľstvo Osveta, 1995. 1474 s. ISBN 80-217-0528-0.
- NANDA-I. 2012. *NURSING DIAGNOSES: Definitions & Classification 2012-2014*. 9th ed. Philadelphia: NANDA-I, 2012. 533 p. ISBN 978-0-4706-5482-8.
- MOORHEAD, S. et al. 2008. *Nursing Outcomes Classification (NOC)*. 4th ed. St. Luis: Mosby Elsevier, 2008. 912 p. ISBN 978-0-323-05048-9.
- PALEŇČÁR, M. *Štruktúra ošetrovateľstva ako vedy*. Ed. K. Žiaková et al. Ošetrovateľstvo. Teória a vedecký výskum. 1. vyd. Martin: Vydavateľstvo Osveta, 2003. S. 24. ISBN 80-8063-131-X.
- VÖRÖSOVÁ, G. et al. 2007. *Klasifikačné systémy a štandardizácia terminológie v ošetrovateľstve*. 1. vyd. Martin: Vydavateľstvo Osveta, 2007. 113 s. ISBN 978-80-8063-242-7.
- VYHLÁŠKA MZ SR Č. 306/2005 Z. z., ktorou sa ustanovuje zoznam sesterských diagnóz.
- ZELENÍKOVÁ, R. 2011. *Klasifikační systémy v ošetrovatelství*. Ed. Plevová, I. a kol. Ošetrovateľství I. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 187 – 213. ISBN 978-80-247-3557-3.
- ŽIAKOVÁ, K. et al. 2012. Skúsenosti s validáciou ošetrovateľských diagnóz v rámci Slovenskej a Českej republiky. In *Ošetrovateľstvo teória výskum vzdelávanie* [online]. 2012, roč. 2, č. 3, s. 96 – 104 [cit. 2009-02-21]. Dostupné na: <http://www.osetrovatelstvo.eu/archiv/2012-rocnik-2/cislo-3/skusenosti-s-validaciou-osetrovatelskych-diagnoz-v-ramci-slovenskej-a-ceskej-republiky>.

Kontaktná adresa

Doc. Mgr. Martina Tomagová, PhD.
Univerzita Komenského v Bratislave
Jesseniova lekárska fakulta v Martine
Ústav ošetrovateľstva
Malá Hora 5, 036 01 Martin
Tel. č.: + 421 432 633 463
E-mail: tomagova@jfmf.uniba.sk

Pokyny autorom

Čo poslať?

- odborné i populárno-osvetové články
- kazuistiky, skúsenosti
- recenzie odborných publikácií, informácie z oblasti vzdelávania a aktuality z ošetrovateľstva, pôrodnej asistencie a ďalších zdravotníckych profesií

Ako poslať?

- Texty v elektronickej podobe na diskete alebo e-mailom, napísané v textovom editore Word štandardným typom písma. Odborné články prosíme uviesť súhrnom problematiky a kľúčovými slovami, so zvýraznením kapitol, podkapitol. Rozsah odborných textov by nemal presiahnuť 220 riadkov.
- Texty odporúčame doplniť obrázkami, tabuľkami, grafmi (v prípade elektronickej formy však nevkladať priamo do textu, ale poslať v osobitnom súbore).
- Citácie a zoznam bibliografických odkazov prosíme uvádzať podľa normy STN ISO 690. Príspevky, v ktorých nie sú dodržané kritériá podľa normy, nie je možné publikovať v tematickom zošite.
- Redakcia si vyhradzuje právo jazykovej a štylisticko-technickej úpravy textu, ako aj v zmysle odporúčaní odborného recenzenta. Autor sa so zmenami oboznámi pri autorskej korektúre.
- Fotografie prosíme opatříť menom autora a sprievodným textom.
- Na záver textu prosíme uviesť meno a priezvisko autora s titulom, názov pracoviska a funkciu, telefonický alebo e-mailový kontakt, adresu trvalého bydliska, dátum narodenia, číslo občianskeho preukazu a číslo účtu, na ktorý môžeme poslať honorár.
- Články do odborných príloh treba poslať minimálne dva mesiace vopred.
- Prosíme pripojiť aj fotografie autorov, označené menami a priezviskami.
- E-mailová adresa redakcie: vlasta.husarova@ecopress.sk
- Adresa pre korešpondenciu: Redakcia Sestra ECOPRESS, a. s., Seberínho 1, P. O. BOX 35 820 07 Bratislava

TÉMY ODBORNÝCH PRÍLOH

Č. 5 – 6/2013: **Ošetrovateľská starostlivosť v psychiatrii**
(uzávierka 12. 4. 2013)

Č. 7 – 8/2013: **Ošetrovateľská starostlivosť v pneumológii a ftizeológii**
(uzávierka 16. 8. 2013)

Č. 9 – 10/2013: **Ošetrovateľská starostlivosť v chirurgii**
(uzávierka 16. 8. 2013)

Č. 11 – 12/2013: **Komunitná ošetrovateľská starostlivosť – ambulantné zdravotnícke zariadenia, ADOS-y a DOS-y, zariadenia sociálnych služieb**
(uzávierka 14. 10. 2013)